

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Strateginen riippumattomuus, elintarviketurva ja elintarvikkeiden kestävyys”**(omaaloitteinen lausunto)**

(2022/C 105/09)

Esittelijä: **Klaas Johan OSINGA**

Komitean täysistunnon päätös	25.3.2021
Oikeusperusta	työjärjestyksen 32 artiklan 2 kohta omaaloitteinen lausunto
Vastaava jaosto	”maatalous, maaseudun kehittäminen, ympäristö”
Hyväksyminen jaostossa	4.10.2021
Hyväksyminen täysistunnossa	20.10.2021
Täysistunnon nro	564
Äänestystulos	
(puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	128/0/1

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) ehdottaa elintarvikejärjestelmiin sovellettavan avoimen strategisen riippumattomuuden määritelmää, joka perustuu elintarviketuotantoon, työvoimaan ja oikeudenmukaiseen kauppaan. Yleisenä tavoitteena on varmistaa elintarviketurva ja elintarvikkeiden kestävyys kaikkia EU:n kansalaisia varten oikeudenmukaisen, terveellisen, kestävän ja häiriönsietokykyisen elintarvikehuollon avulla.

1.2 Erityisesti EU:n elintarvikejärjestelmiä olisi monipuolistettava. Maatalouden työvoimaa tulisi vahvistaa etenkin houkuttelemalla alalle nuoria ja varmistamalla asianmukaiset työolot ja -ehdot ja kunnollinen palkka. Kauppapolitiikkoja olisi sovitettava elintarvikkeiden kestävyttä koskevien EU:n normien ja kilpailuperiaatteiden mukaisesti ⁽¹⁾.

1.3 Avoin strateginen riippumattomuus ja elintarvikejärjestelmien kestävyys voidaan varmistaa parhaiten kehittämällä sellaisia riskinhallintatoimenpiteitä kattava välineistö, joilla autetaan elintarvikeketjuja selviytymään ääritilanteista ja valtio- ja EU-tason viranomaisia toteuttamaan välittömiä toimia.

1.4 Covid-19:n aiheuttamat viimeaikaiset tapahtumat, ilmastohäiriöistä johtuvat äärimmäiset sääilmiöt ja kyberhyökkäykset osoittavat, että elintarvikejärjestelmien häiriönsietokykyä ja kestävyttä on parannettava. Euroopan komissio kehittää parhaillaan Pelloilta pöytäan -strategian yhteydessä elintarvikehuoltoa ja elintarviketurvaa koskevaa EU:n valmiussuunnitelmaa ja siihen liittyvää elintarvikekriisin hallintamekanismia ⁽²⁾. Näin on tarkoitus auttaa parantamaan tietoisuutta riskeistä, ja tähän on myös määrä sisältyä keskeisten riskien tunnistaminen, arviointi, kartoitus ja seuranta kriittisten järjestelmien stressitestauksen avulla EU:n ja jäsenvaltioiden tasolla. Lisäksi tämä auttaa toteuttamaan toimenpiteitä esiintyvien ongelmien ratkaisemiseksi.

1.5 EU tarvitsee järjestelmän, jolla estetään esimerkiksi sähkökatkokset ja verkkohäiriöt tai kyberhyökkäykset, jotka saattavat riippuvuuksien vuoksi johtaa hallitsemattomiin seurauksiin. Esimerkiksi: kaupunki, jossa on sovellettava sulkutoimia usean viikon ajan, useita päiviä kestävä sähkökatkos tai elintarvikeyritykseen tai vähittäiskauppaan kohdistuva kyberhyökkäys.

⁽¹⁾ Jotta kattava EU:n elintarvikepolitiikka olisi todella merkityksellistä eurooppalaisille kuluttajille, – on oleellisen tärkeää, että EU:ssa kestävyysperiaatteiden mukaisesti tuotettu ruoka on kilpailukykyistä. Tämä tarkoittaa, että EU:n maatalouselintarvikeala pystyy tuottamaan kuluttajille ruokaa hinnoilla, jotka kattavat sellaisista kriteereistä kuin kestäväpohjaisuus, eläinten hyvinvointi, elintarviketurvallisuus ja ravitsemus aiheutuvat ylimääräiset kustannukset, mutta varmistavat myös kohtuulliset tulot maataloustuottajille, samalla kun ala säilyttää asemansa ensisijaisena vaihtoehtona suurelle enemmistölle kuluttajista (EUVL C 129, 11.4.2018, s. 18, EUVL C 429, 11.12.2020, s. 268).

⁽²⁾ Valmiussuunnitelma, Euroopan komissio.

1.6 Selviytymismekanismien parantamiseksi on kehitettävä nykyisiä elintarvikejärjestelmiä ja samalla monipuolistettava elintarvikejärjestelmiä ja myös liiketoimintamalleja maatilakauppojen, kaupunkiviljelyn, vertikaalisen viljelyn ja ylipäätään ”paikalliselta paikalliselle” -toimintamallin (*local for local*) edistämiseksi. Tämä edellyttää maataloustuottajilta tutkimuksen ja innovoinnin laajempaa soveltamista, ja sen pitäisi auttaa minimoimaan ns. ruoka-aavikoiden syntymisen ja tuotannon erikoistumisen riskit⁽³⁾. Samalla tulisi vahvistaa maataloilta jalostukseen ja markkinoille ulottuvan tehokkaan jakelujärjestelmän etuja.

1.7 Jotta varmistetaan terveellisten elintarvikkeiden riittävä tuotanto pitkällä aikavälillä sekä tuottavat elinkeinot, on tärkeää, että käytetään luonnonvaroja kestäväällä tavalla, suojellaan maaperää ja vesivaroja, torjutaan ilmastonmuutosta ja biologisen monimuotoisuuden häviämistä ja suojellaan eläinten hyvinvointia. EU:n tulisi myös vahvistaa paikallista ja alueellista tuotantoa, jotta tasapainoinen elintarvikkeiden tuotanto ja jalostus voidaan sovittaa pieneen hiilijalanjälkeen.

1.8 Yhteisellä maatalouspolitiikalla (YMP) on keskeinen taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristöön liittyvä rooli. Sen tulisi vakauttaa markkinoita kriisien aikana ja tarjota samalla turvaverkko maataloustuottajille ja jalostajille sekä suojella ympäristöä, ilmastoa, työntekijöitä ja eläinten hyvinvointia. YMP edistää myös strategisen tuotantokapasiteetin, elintarviketurvallisuuden ja elintarviketurvan ylläpitämistä.

1.9 Maatalousyritykset, hedelmällinen maatalousmaa ja vesi ovat strategisia voimavaroja, joita on tietyssä määrin suojeltava koko EU:ssa: ne ovat avoimen strategisen elintarvikeomavaraisuutemme perusta.

1.10 ETSK vahvistaa suosituksensa tutkia monen sidosryhmän välisen ja monitasoisen Euroopan elintarvikepoliittisen neuvoston⁽⁴⁾ tarjoamaa vaihtoehtoa. Avoimen strategisen riippumattomuuden yhteydessä tällaisella neuvostolla voisi olla muun muassa seurantatehtävä, ja se voisi auttaa arvioimaan ja ennakoimaan elintarvikeketjun riskejä.

1.11 EU:n on varmistettava, että rajat pidetään turvallisesti avoimina ja että työvoima yhdessä logistiikan kanssa toimii elintarvikkeiden tuotannon ja jakelun varmistamiseksi (vihreät kaistat) sekä EU:ssa että kolmansien maiden suuntaan. Tämä edellyttää vahvaa jäsenvaltioiden, Euroopan komission ja kolmansien maiden välistä koordinoitumismekanismia.

2. Johdanto

2.1 Käsillä olevassa oma-aloitteisessa lausunnossa on tarkoitus tutkia Euroopan avoimen strategisen riippumattomuuden käsitettä tulevan elintarviketurvan ja elintarvikkeiden kestävyyskannalta sekä esittää tulevaisuuteen suuntautuvia kansalaisyhteiskunnan näkemyksiä ja toimintapoliittisia suosituksia. Lausunnossa on erityisesti määrää antaa virikkeitä pohdintoihin kysymyksistä, jotka ovat nousseet esiin viimeaikaisten tapahtumien, kuten covid-19-pandemian, äärimmäisten sääilmiöiden, verkkohyökkäysten ja poliittisten tai sosiaalisten jännitteiden, johdosta.

2.2 Avoin strateginen riippumattomuus tulisi nähdä EU:n mahdollisuutena turvata elintarvikehuoltovarmuutensa ja asettaa korkeita kestävyysvaatimuksia erityisesti Euroopan vihreän kehityksen ohjelman ja YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden yhteydessä. EU:n on vastattava elintarvikkeiden kestävyttä koskevaan haasteeseen sekä sisäisellä että ulkoisella tasolla. Käsillä olevassa lausunnossa tarkastellaan myös mahdollisia tapoja suojella ja parantaa kestäväpohjaisten elintarvikkeiden saatavuutta kaikkien EU:n kansalaisten kannalta erityisesti kriisiaikoina.

2.3 Lausunto perustuu useisiin ehdotuksiin ja konkreettisiin ajatuksiin, joita ETSK on jo esittänyt aiemmassa lausuntotyössään⁽⁵⁾. Nämä ehdotukset voidaan tiivistää seuraavasti:

— Edistetään kattavaa EU:n elintarvikepolitiikkaa, jotta voidaan tukea terveellisiä ruokavalioita kestävien elintarvikejärjestelmien pohjalta, yhdistää maatalous ravitsemukseen ja ekosysteemipalveluihin ja varmistaa toimitusketjut, jotka turvaavat kansanterveyden Euroopan kaikissa yhteiskuntaryhmissä. Tällaisella politiikalla, joka on nyt otettu huomioon komission Pellolta pöytäkirja-strategiassa, on määrää lisätä kaikkien elintarvikkeisiin liittyvien politiikanalojen johdonmukaisuutta, palauttaa ruoka sille kuuluvaan arvoon ja edistää pitkällä aikavälillä tapahtuvaa siirtymää ruokatuotanto- ja -kulutuskeskeisyydestä ruokakansalaisuuteen.

⁽³⁾ COVID-19 and the food phenomena, FAO.

⁽⁴⁾ EUVL C 129, 11.4.2018, s. 18 ja EUVL C 429, 11.12.2020, s. 268.

⁽⁵⁾ Muun muassa EUVL C 129, 11.4.2018, s. 18, EUVL C 190, 5.6.2019, s. 9, EUVL C 429, 11.12.2020, s. 268, EUVL C 429, 11.12.2020, s. 66, EUVL C 440, 6.12.2018, s. 165, ETSK:n lausunto aiheesta ”Kohti oikeudenmukaista elintarvikeketjua”, NAT/823 (EUVL C 517, 22.12.2021, s. 38).

- Vahvistetaan lyhyiden elintarvikeketjujen, agroekologian ja tuotteiden laatujärjestelmien potentiaalia.
- Varmistetaan kohtuulliset hinnat ja kielletään hyvän kauppataavan vastaiset käytännöt.
- Sisällytetään kaikkiin tuleviin EU:n kauppasopimuksiin vihreän kehityksen ohjelmaan kuuluvat Pellolta pöytään -strategia ja biodiversiteettistrategia globaaleina kestävyysnormeina.
- Varmistetaan kansalaisyhteiskunnan ja kaikkien elintarvikeketjun sidosryhmien järjestelmällinen osallistaminen ja osallistuminen myös Euroopan elintarvikepoliittisen neuvoston kautta.

2.4 Oma-aloitteisen lausunnon tarkoituksena on myös antaa arvokkaita näkemyksiä vihreän kehityksen ohjelmaan kuuluvaan Pellolta pöytään -strategiaan, YMP:hen, kauppapolitiikan uudelleentarkasteluun ja strategiseen ennakkointisuunnitelmaan liittyvää meneillään olevaa työtä varten. Analyysissä keskitytään EU:n elintarviketurvaan ja elintarvikkeiden kestävyteen.

2.5 YK järjesti syyskuussa 2021 elintarvikejärjestelmiä käsittelevän huippukokouksen, jonka tarkoituksena oli tukea maita 17 kestävä kehityksen tavoitteen, erityisesti tavoitteen 2 – nälän poistaminen, saavuttamisessa. ETSK antoi panoksensa aiheesta käytyyn keskusteluun (6).

3. Avoin strateginen riippumattomuus, elintarvikejärjestelmän keskeiset osatekijät

3.1 Euroopan komission mukaan avoimella strategisella riippumattomuudella tarkoitetaan EU:n kykyä tehdä omat valintansa ja muokata ympäröivää maailmaa johtajuudella ja sitoutumisella omien strategisten intressiensä ja arvojensa pohjalta. Näin EU voi olla vahvempi sekä taloudellisesti että geopoliittisesti, koska se on (7)

- avoin kaupalle ja investoinneille, mikä auttaa EU:n taloutta toipumaan kriiseistä ja säilyttämään kilpailukykyä ja yhteydet maailmaan
- kestävä ja vastuullinen, ja sillä on kansainvälinen johtoasema vihreämmän ja oikeudenmukaisemman maailman rakentamisessa, nykyisten liittoutumien vahvistamisessa ja monien kumppaneiden kanssa tehtävässä yhteistyössä
- määrätietoinen torjuessaan epäoikeudenmukaisia käytäntöjä ja pakkokeinoja ja valmis käyttämään oikeuksiaan ja suosimaan aina kansainvälistä yhteistyötä globaalien ongelmien ratkaisemiseksi.

3.2 Avoin strateginen riippumattomuus on määriteltävä paremmin suhteessa elintarvikejärjestelmiin. ETSK haluaa osallistua pohdintoihin siitä, miten EU voi valmistautua paremmin tuleviin kriiseihin. Tähän kysymykseen olisi vastattava EU:n elpymissuunnitelman yhteydessä esimerkiksi hyödyntämällä Next Generation EU -varoja.

3.3 ETSK ehdottaa avoimen strategisen riippumattomuuden määritelmää, joka perustuu elintarviketuotantoon, työvoimaan ja oikeudenmukaiseen kauppaan. Yleisenä tavoitteena on varmistaa elintarviketurva ja elintarvikkeiden kestävyys EU:n kansalaisia varten oikeudenmukaisen, kestäväpohjaisen ja häiriönsietokykyisen elintarvikehuollon avulla.

3.4 Elintarviketuotanto

3.4.1 Elintarviketurvaa olisi tarkasteltava kansainvälisestä, kansallisesta ja paikallisesta näkökulmasta. Maailman väestöstä 55 prosenttia asuu kaupungeissa, missä tuotetaan vain vähän tuoreita elintarvikkeita, eli ns. ruoka-aavikoilla. YK odottaa kyseisen osuuden nousevan 68 prosenttiin vuoteen 2050 mennessä. Ennusteiden mukaan kaupungistuminen yhdessä maailman väestön kokonaiskasvun kanssa saattaa lisätä kaupunkialueiden asukasmäärää vielä 2,5 miljardilla vuoteen 2050 mennessä (8). Euroopassa kaupungistumisasteen odotetaan nousevan noin 83,7 prosenttiin vuonna 2050 (9).

3.4.2 Euroopan unionin sisämarkkinoilla elintarvikkeita kuljetetaan päivittäin pääasiallisesti maaseutualueilta ja jalostusteollisuudesta kaupunkien supermarketteihin. Paikallisten, maatalo- ja verkkokauppojen suosio kuluttajien keskuudessa on kuitenkin kasvanut sulkutoimien aikana vuosina 2020–2021.

(6) Contribution to the UN Food Systems Summit 2021, ETSK.

(7) Kauppapolitiikan uudelleentarkastelu, Euroopan komissio.

(8) 68% of the world population projected to live in urban areas by 2050, YK.

(9) Urbanisation in Europe, Euroopan komissio, UN World urbanisation Prospects 2018

3.4.3 Lyhyiden toimitusketjujen kehittäminen parantaa Euroopan häiriönsietokykyä. Paikallisten kanavien olisi vastattava väestön tarpeita sekä alueiden erityispiirteitä ja ilmasto-olosuhteita. Paikallisia jalostusvalmiuksia olisi kehitettävä nykyistä enemmän.

3.4.4 Myös tuotannon monipuolistaminen auttaa parantamaan EU:n häiriönsietokykyä. Luonnonmukaiseen maatalouden käytetyn maatalousmaan lisääminen sisältyy Pellolta pöytään -strategiaan, ja viljelypalstat, kaupunkiviljely ja vertikaalinen viljely⁽¹⁰⁾ ovat tässä yhteydessä päteviä vaihtoehtoja, jotka lyhentävät elintarvikkeiden kuljetusmatkaa ja joista on tulossa yhä suosittumia. Nämä aloitteet tulisi linkittää muuhun paikalliseen ja alueelliseen elintarvikkeiden tuotantoon ja jalostukseen turvaverkon luomiseksi.

3.4.5 Haavoittuvuuksien kartoituksen olisi oltava EU:n asialistan kärjessä. Jäsenvaltioiden ja Euroopan komission olisi tehtävä yhteistyötä pyrittäessä paljastamaan puutteita, vähentämään elintarvikkejätettä, kehittämään skenaarioita sekä koordinoimaan kohdennettua koulutusta ja viestintää.

3.4.6 Elintarvikkeiden varastoinnin älykkään hallinnan olisi oltava osa elintarvikkeita koskevaa EU:n avointa strategista riippumattomuutta. Siihen tulisi sisältyä strategisten varastojen säännöllinen kierto samalla kun vältetään toimijoiden keinottelua, mukaan luettuna hyödykkeiden ja elintarvikkeiden ostaminen tuotantokustannuksia alemmalla hinnalla⁽¹¹⁾, ja vahvoja markkinareaktioita varmistamalla markkinoiden avoimuus.

3.5 Työvoima

3.5.1 Koulutettuja ja maataloustoimintaan halukkaita nuoria ei ole riittävästi. EU:ssa oli vuonna 2016 jokaista alle 35-vuotiasta maataloustuottajaa kohti yli kuusi yli 65-vuotiasta maataloustuottajaa⁽¹²⁾.

3.5.2 Maataloustuottajat joutuvat myös edelleen vastaamaan suhteettoman suuresta osasta katastrofien aiheuttamista vahingoista ja menetyksistä. Katastrofien yleistyminen ja voimakkuus yhdessä riskien systeemisen luonteen kanssa kääntävät ihmisten elämän päälaelleen, tuhoavat elinkeinoja ja vaarantavat koko elintarvikkejärjestelmämme.

3.5.3 On olennaisen tärkeää lisätä maatalouden työvoimaa Euroopassa, suojella maataloutta ja hedelmällistä maatalousmaata sekä asettaa käyttöön asianmukaisia maatalouden tieto- ja innovointijärjestelmiä (AKIS). Nuoria ja naisia on kannustettava ryhtymään maanviljelyyn ja houkuteltava jäämään maataloustyöhön pitkäksi aikaa.

3.5.4 Asianmukaisten työolojen ja -ehtojen varmistaminen EU:n jäsenvaltioista ja EU:n ulkopuolelta tuleville työntekijöille maataloudessa ja elintarvikealalla ja toimitusketjun kaikilla tasoilla on kestävä ja häiriönsietokykyisen elintarvikkejärjestelmän toteuttamisen ennakoedellytys. Tässä yhteydessä on huolehdittava riittävästä rahoituksesta, oikeudenmukaisista ja paremmista palkoista, oikeudenmukaisista hinnoista, ilmastonmuutokseen sopeutumiseen myönnettävistä tuista ja kausityöntekijöiden oikeuksista.

3.5.5 EU:n kattavalla elintarvikepolitiikalla olisi ETSK:n mielestä huolehdittava taloudellisesta, ympäristöön liittyvästä ja sosiokulttuurisesta kestävydestä. Näin ollen on välttämätöntä varmistaa, että Pellolta pöytään -strategialla muutetaan perusteellisesti toimitusketjun dynamiikkaa ja parannetaan maataloustuottajien tuloja ja toimeentuloa pysyvästi⁽¹³⁾. ETSK epäilee, ettei tämä välttämätön perusteellinen muutos toteudu ilman asianmukaisia poliittisia ja taloudellisia kannustimia.

3.6 Kauppa

3.6.1 EU-27:n maatalouselintarvikeviennin arvo vuonna 2020 oli 184,3 miljardia euroa eli 1,4 prosenttia suurempi vuoteen 2019 nähden. Tuonti, joka oli arvoltaan 122,2 miljardia euroa, oli 0,5 prosenttia suurempi kuin edellisenä vuonna. Maatalouselintarvikekaupan ylijäämä vuonna 2020 oli 62 miljardia euroa eli 3 prosenttia suurempi kuin vuonna 2019⁽¹⁴⁾. Yhteisen tutkimuskeskuksen (JRC) mukaan yhden miljardin euron arvoinen maatalouselintarvikevienti luo keskimäärin 20 000 työpaikkaa, joista 13 700 sijaitsee alkutuotannossa. Samaan aikaan maatalouden osuus EU:n kokonaistyöllisyydestä oli vuonna 2016 noin 4,2 prosenttia⁽¹⁵⁾.

⁽¹⁰⁾ Vertical farming, WUR.

⁽¹¹⁾ ETSK:n lausunto aiheesta ”Kohti oikeudenmukaista elintarvikeketjua”, NAT/823 (EUVL C 517, 22.12.2021, s. 38).

⁽¹²⁾ CAP – Structural change and generational renewal, Euroopan komissio.

⁽¹³⁾ EUVL C 429, 11.12.2020, s. 268.

⁽¹⁴⁾ 2020 a year of stability for EU agri-food trade, Euroopan komissio.

⁽¹⁵⁾ Farmers and the agricultural labour force – statistics, Eurostat.

3.6.2 Yhdistynyt kuningaskunta, Yhdysvallat, Kiina, Sveitsi ja Japani olivat EU:n suurimmat maatalouselintarvikemarkkinat, ja niiden osuus kaikesta viennistä oli yli 52 prosenttia. EU:n suurimmat maatalouselintarviketuonnin alkuperämaat vuonna 2020 olivat Yhdistynyt kuningaskunta, Brasilia, Yhdysvallat, Ukraina ja Kiina.

3.6.3 EU:lla on merkittävä rooli maatalouselintarvikkeiden maailmanlaajuisessa kaupassa, ja EU:n kauppapolitiikan on välttämättä vastattava unionin kestävyystavoitteita. ETSK on aiemmassa lausunnossaan ⁽¹⁶⁾ ehdottanut, että kaikkiin tuleviin EU:n kauppasopimuksiin sisällytetään vihreän kehityksen ohjelmaan kuuluvat Pellolta pöytään -strategia ja biodiversiteetti-strategia globaaleina kestävyysnormeina. Komitea on tunnustanut tasapuolisiin toimintaedellytyksiin ja sääntöihin perustuvan kaupan tärkeyden ja arvon sekä sen suuren merkityksen covid-19-kriisin jälkeiselle talouden toipumiselle.

3.6.4 Jotta voitaisiin vähentää riippuvuutta maatalouden tuotantopanoksista, EU:n olisi tuettava vähän tuotantopanoksia edellyttäviä käytäntöjä erityisesti fossiilisten polttoaineiden ja torjunta-aineiden osalta ja edistettävä maatalouden tuotantopanosten tuotantokapasiteettia Euroopassa.

3.6.5 Innovatiivisia järjestelmiä tarvitaan suojelemaan ja vahvistamaan luonnonvaraperustaa ja samalla edistämään tehokasta tuotantoa ⁽¹⁷⁾. Uudet teknologiat, robotit ja rokotteet ovat tärkeitä voimavaroja, joita on kehitettävä.

4. Riskinhallinta ja stressitestit

4.1 YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestön (FAO) mukaan ihmiskunnan ja sen elintarviketurvajärjestelmän on vastattava monenlaisiin uusiin ja ennennäkemättömiin uhkiin, kuten ilmastohäiriöistä johtuviin äärimmäisiin sääilmiöihin, tauteihin ja pandemioihin. Maatalouteen kohdistuu monenlaisia riskejä, sillä se on vuorovaikutuksessa erittäin yhteenliitetyn maailman kanssa ⁽¹⁸⁾.

4.2 FAO:n mukaan elintarvikkeiden hinnat nousivat vuosina 2020–2021 korkeimmalle tasolle sitten vuoden 2011 ⁽¹⁹⁾. Hintojen epävakauden raportoidaan usein johtuvan osittain keinottelusta. YK:n ja OECD:n mukaan 720–811 miljoonaa ihmistä näki nälkää vuonna 2020. Lähes joka kolmannella ihmisellä maailmassa (2,37 miljardia) ei vuonna 2020 ollut mahdollisuuksia saada riittävästi ruokaa, mikä tarkoittaa 320 miljoonan lisäystä yhdessä vuodessa ⁽²⁰⁾.

4.3 Covid-19-pandemia osoittaa, ettei elintarviketurvaa voi edes Euroopassa pitää itsestäänselvyytenä. Kaikki elintarvikeketjun toimijat ja toiminnot ovat erittäin suuressa määrin sidoksissa keskenään. Valtiot ottivat pandemian aikana käyttöön kaupan rajoituksia. Jopa EU:n sisällä jäsenvaltiot toteuttivat yksipuolisia toimia rajojen sulkemiseksi, mikä uhkasi elintarvikkeiden kuljetusta ja kausityöntekijöiden liikkuvuutta. Maataloustuottajien ja elintarvikeketjun kumppaneiden nopeiden mukautusten ansiosta tuotantoa, jalostusta ja jakelua voitiin jatkaa. Myös komissio ryhtyi toimiin sisämarkkinoiden toiminnan ylläpitämiseksi. Matka-, matkailu- ja elintarvikepalvelujen rajoitusten vuoksi monet yrittäjät joutuivat kriisin aikana kuitenkin taloudellisiin vaikeuksiin.

4.4 Kiristysohjelmahyökkäysten kaltaiset kyberhyökkäykset johtavat todellisiin kriiseihin, koska nykyisin niin paljon asioita tapahtuu verkossa ("esineiden internet"). Tietotoimisto AP:n mukaan keskimääräiset maksut kyberrikollisille ovat vuonna 2020 nousseet 311 prosenttia eli 310 000 dollariin. Keskimäärin uhrin pääsivät uudelleen käsiksi tietoihinsa vasta 21 päivän kuluttua ⁽²¹⁾.

⁽¹⁶⁾ EUVL C 429, 11.12.2020, s. 66.

⁽¹⁷⁾ The future of food and agriculture, FAO.

⁽¹⁸⁾ The impact of disasters and crises on agriculture and food security: 2021, FAO.

⁽¹⁹⁾ FAO Food Price Index, FAO.

⁽²⁰⁾ 2021 State of Food Security and Nutrition in the World, Maailman ruokaohjelma.

⁽²¹⁾ Cyber attack on US pipeline is linked to criminal gang, AP News.

4.5 Huhtikuussa 2021 Alankomaiden suurimmasta supermarketista (Albert Heijn) loppuivat tietyt juustotuotteet useiksi päiviksi tärkeään jakeluyhtiöön kohdistuneen kyberhyökkäyksen vuoksi ⁽²²⁾. Äskettäin maailman suurin lihanpakkaaja JBS oli kyberhyökkäyksen kohteena. Tämä on lisännyt Yhdysvalloissa maan elintarvikehuoltoa koskevia turvallisuushuolia ⁽²³⁾. Vaikuttaa siltä, että yritykset jättävät monet kyberhyökkäykset ilmoittamatta välttääkseen markkinareaktioita, kuten hamstrausta ja hintojen rajua nousua. Yritykset ovat myös kärsineet merkittävistä kyberhyökkäysten seurauksista, vaikka ne eivät olekaan olleet suoraan hyökkäyksen kohteena, esimerkkinä satojen Coop-ketjuun kuuluvien myymälöiden sulkeminen Ruotsissa heinäkuussa 2021 yhdysvaltalaisista Kaseya-ohjelmistotoimittajaa vastaan tehdyn kiristysohjelmahyökkäyksen johdosta ⁽²⁴⁾.

4.6 Yhtä lailla huolestuttavaa oli Suezin kanavan tukkeutuminen 200 000 tonnin konttialuksen jumiutumisen vuoksi huhtikuun 2021 alussa. Tällaiset tapaukset osoittavat maailmanlaajusten toimitusketjujen haavoittuvuuden. Jos nämä ketjut katkeavat muutamaksi päiväksi, toimitusten kiinnikurominen kestää pitkään, mikä voi aiheuttaa hintojen nousua kuluttajille ja yrityksille.

4.7 Euroopan komissio julkaisi syyskuussa **vuoden 2021 strategisen ennakoitiraporttinsa** ⁽²⁵⁾, jossa keskitytään avoimeen strategiseen riippumattomuuteen. Komissio katsoo, että kestävien ja häiriönsietokykyisten elintarvikejärjestelmien varmistaminen on yksi keskeisistä strategisista aloista EU:n maailmanlaajuisen johtoaseman vahvistamiseksi. Tässä yhteydessä tuodaan esiin, että on investoitava innovointiin häiriönsietokykyisten ja kestävien elintarvikejärjestelmien turvaamiseksi ⁽²⁶⁾.

4.8 Yhteisen tutkimuskeskuksen äskettäin julkaisema tekninen asiakirja tarjoaa lisäksi taustatietoa selviytymiskykyä kuvaaville tulostauluille, jotka Euroopan komissio esitti vuoden 2020 strategisessa ennakoitiraportissaan ⁽²⁷⁾. Siihen sisältyy haavoittuvuusindikaattoreita, jotka liittyvät paikallisten palvelujen saatavuuteen ja riippuvuuteen elintarvikkeiden tuonnista, ja se osoittaa elintarvikkeiden geopolittisen merkityksen. Tulostaulu auttaa kartoittamaan haavoittuvuutta ja kehittämään kohdennettua stressitestausta. Kyseessä on kuitenkin yleinen lähestymistapa, koska yhtä yksittäistä indikaattoria ei ole olemassa. Myös selviytymiskykyä kuvaavia tulostauluja tarkistetaan parhaillaan.

4.9 Toimitusketjujen on siirryttävä aikaperusteisesta mallista (*just in time*) tarveperusteiseen malliin (*just in case*). Riippuvuus tiettyjen tuotteiden monopoliasemassa olevista toimittajista saattaa johtaa altistumiseen vihamielisten maiden sekaantumiselle. Tämä koskee myös tuotantopanosten toimittamista maataloustuottajille ja elintarvikkeiden jalostajille. ETSK kehottaakin toteuttamaan elintarvikkeiden saatavuuden turvallisuustarkastuksen EU:ssa, mikä olisi tehtävä **skenaariotutkimusten** avulla.

4.10 Haavoittuvuudet tulisi paljastaa stressitesteillä. Esimerkiksi: Mitä seurauksia voi olla useita päiviä kestäville paikallisilla, alueellisilla tai valtakunnallisilla energia- ja televiestintäverkkojen toimintahäiriöillä? Tämän katsotaan yleisesti olevan yksi kaikkien maiden kriittisen infrastruktuurin, myös elintarvikehuollon, suurimmista kysyntäriskeistä. Suoria vaikutuksia elintarvikehuoltoon ovat sähkö-, vesi- ja kaasuhuollon katkeaminen, jäädytys- ja pakastusmahdollisuuksien menettäminen, keitto-, leivonta- ja jalostus- tai valmistusmahdollisuuksien menettäminen, lämmityksen ja valaistuksen menettäminen, kyvyttömyys varmistaa peruselintarvikehygieniä sekä pula polttoaineesta jakelujoneuvoja tai muita jakeluketjun tarpeita varten. Muuhun kriittiseen infrastruktuuriin kohdistuvien vaikutusten välillisistä vaikutuksista voi kuitenkin myös aiheutua huomattavia seurauksia. Televiestinnän ja dataliikenteen pitkäkestoinen katkeaminen vaikeuttaisi vakavasti ja välittömästi tapaa, jolla yritykset viestivät niin sisäisesti kuin valtion virastojen, toimittajien, asiakkaiden ja kuluttajien kanssa helpottaakseen tärkeän tiedon levittämistä ja varmistaa uudelleentilaukset ja maksut, myös pankkien välisten yhteyksijärjestelmien kautta.

4.11 ETSK suosittaa, että tätä skenaariota tutkitaan tarkemmin.

⁽²²⁾ Kaasschaarste bij Albert Heijn na hack leverancier, de Volkskrant.

⁽²³⁾ Hacking American beef: the relentless rise of ransomware, Financial Times.

⁽²⁴⁾ NCSC statement on Kaseya incident, NCSC.

⁽²⁵⁾ 2021 Strategic Foresight Report, Euroopan komissio.

⁽²⁶⁾ Shaping and securing the EU's Open Strategic Autonomy by 2040 and beyond, JRC.

⁽²⁷⁾ Selviytymiskykyä kuvaavat tulostaulut, Euroopan komissio.

5. Suosituksia jatkotoimiksi

5.1 Avoimen strategisen riippumattomuuden malli tarjoaa mahdollisuuksia mutta aiheuttaa myös riskejä. EU:n hyvinvointi riippuu myös maailmankaupasta ja näin ollen kauppaa ja asianmukaisia toimenpiteitä koskevista selkeistä säännöistä.

5.2 Elintarvikepulan uhatessa tai kun syntyy vaikutelma elintarvikepulasta, saattaa tuloksena olla paniikkiostaminen, ja kuluttajien kiinnostus ilmasto- ja biologista monimuotoisuutta tai eläinten hyvinvointia kohtaan voi heiketä. Näin ollen Euroopasta voi tulla ympäristömyönteisempi vain, jos se myös parantaa häiriönsietokykyään.

5.3 Covid-19 on osoittanut, että kun toimitusketjut häiriintyvät pidemmäksi ajaksi, heijastusvaikutukset ulottuvat koko talouteen. Paluu normaaliin voi kestää useita vuosia.

5.4 Avoin strateginen riippumattomuus elintarvikkeiden alalla edellyttää avointa ja oikeudenmukaista kauppapolitiikkaa. Euroopan unioni ei voi palata protektionistisiin toimintapolitiikkoihin, koska näin luotaisiin uusia haavoittuvuuksia ja saatettaisiin aiheuttaa suurta vahinkoa⁽²⁸⁾. Esimerkiksi: EU toimittaa viljaa Pohjois-Afrikkaan ja Lähi-itään. Kansainväliset toimitusketjut ovat usein tehokkaampia ja monipuolisempia ja pystyvät näin ollen sopeutumaan paikallisia toimitusketjuja nopeammin uusiin sokkeihin.

5.5 EU:n olisi arvioitava, missä tapauksissa ja minkä tuotteiden osalta omavaraisuus on hyödyllinen toimintamalli. Olisi lisättävä kuluttajien ja suuren yleisen tietoisuutta toimitusketjujen toimintatavasta.

5.6 EU:n on yhdessä YK:n ja kauppakumppaniensa kanssa puututtava puutteellisen elintarviketurvan perimmäisiin syihin ja edistettävä kipeästi kaivattua elintarvikejärjestelmän muutosta parantamalla maatalouden häiriönsietokykyä. Valtioiden tehtävänä on tukea toimitusketjujen kestävyys-, vakauden ja turvallisuuden parantamista.

5.7 Äskettäin julkaistussa yhteisessä epävirallisessa asiakirjassa Ranska ja Alankomaat ovat vaatineet tiukempia EU:n kauppaehtoja, myös **vastuullista liiketoimintaa** koskevaa EU:n suunnitelmaa. Tavoitteena on varmistaa johdonmukainen ja yhtenäinen politiikka ja säilyttää samalla tasapuoliset toimintaedellytykset EU:n sisämarkkinoilla. Vastuullista liiketoimintaa koskevan EU:n toimintasuunnitelman olisi muodostettava EU:n lähestymistavan kokonaisvaltainen strategia oikeudenmukaisen kaupan ja vastuullisen tuotannon sekä toimitusketjujen hallinnan edistämiseksi.

5.8 Espanja ja Alankomaat ovat äskettäin laatineet yhteisen epävirallisen asiakirjan strategisen riippumattomuuden toteuttamisesta ja samanaikaisesta avoimen talouden säilyttämisestä. Kyseisessä asiakirjassa esitetään muun muassa, että avoimen strategisen riippumattomuuden olisi oltava yksi **Euroopan tulevaisuutta käsittelevässä konferenssissa** tarkasteltavista aiheista.

5.9 Myös EU:ssa käytävät keskustelut asianmukaisesta huolellisuusveloitteesta⁽²⁹⁾ ja Pelloilta pöytään -strategian käytäntösäännöistä⁽³⁰⁾ ovat tässä yhteydessä oleellisia. Maatalouselintarvikealan yrityksillä ja organisaatioilla onkin nyt tilaisuus allekirjoittaa vastuullista yritystoimintaa ja markkinointia koskevat EU:n käytäntösäännöt, jotka Euroopan komissio on ottanut käyttöön osana Pelloilta pöytään -strategiaa⁽³¹⁾.

Bryssel 20. lokakuuta 2021.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja*
Christa SCHWENG

⁽²⁸⁾ Vihreän kehityksen ohjelmaan liittyvät Pelloilta pöytään- ja biodiversiteettistrategiat tulisi ottaa huomioon myös kaikissa tulevilla EU:n kauppasopimuksissa maailmanlaajuisina kestävyysnormeina (EUVL C 429, 11.12.2020, s. 66).

⁽²⁹⁾ *Towards a mandatory EU system of due diligence for supply chains*, Euractiv.

⁽³⁰⁾ *Code of Conduct for Responsible Business and Marketing Practices*, Euroopan komissio.

⁽³¹⁾ ETSK:n lausunto aiheesta "Elintarvikeyritysstrategioiden ja -toimien yhteensovittaminen kestävä kehityksen tavoitteiden kanssa kestävä elpymisen varmistamiseksi covid-19-pandemian jälkeen" (ei vielä julkaistu virallisessa lehdessä).